

## [Transcript] Crims / Les cinc morts de la Granja d'Escarp

Tot el que sentireu en aquest programa ha passat.  
Els fets i els llocs són reals.  
Alguns diàlegs estan dramatitzats,  
però el seu contingut consten documents  
els surt de testimonis que eren al lloc dels fets.  
En algunes descripcions, aquest programa podria ferir sensibilitats.  
Relatem crims reals.  
La realitat i la mort no entenen de sensibilitats.  
Entre els anys 1934 i 1935,  
5 membres d'una família  
moren un darrere a l'altre al municipi de la Granja d'Escarp  
amb els mateixos símptomes gastrointestinals aguts.  
Els veïns tenen por que no sigui el principi d'una epidèmia,  
però aviat se donen que el que els ha de preocupar  
no és, precisament, una nanaltia.  
Hola a tothom, sóc Carles Porta. Gràcies per escoltar-nos.  
Avui anem quasi 90 anys enrere per parlar d'un cas  
que va omplir moltes pàgines de la premsa de l'època.  
Es tracta d'un assassinat múltiple  
que va marcar el poble de la Granja d'Escarp, el Segrià,  
i tots els que hi han viscut durant diverses generacions.  
Les cròniques del moment i la memòria col·lectiva dels testimonis  
divergeixen en alguns detalls.  
Per sort, dos granjolins, com en diuen dels habitants de la Granja,  
ens ajudarà a narrar aquest crim que els va tocar de ben a prop.  
Intentarem posar llum a la foscor. Comencem.  
Crims. Per què m'atem?  
Millified, crucified in the human frame.  
A million candles burning for the help that never came.  
You want it darker.  
I'm ready, my lord.  
El relat dels moments foscos de la nostra societat.  
Crims, amb Carles Porta.  
La Granja d'Escarp és un poble situat al marge escarre del riu Segre  
i que fa frontera amb l'Aragó.  
A part de pel seu núcle antic, destaque per l'aigua barreig  
que es forme amb la unió del Segre i el Cinca  
i que genera un ric espai fluvial.  
Amb prou feines arriba els mil habitants,  
però amaga una història que es va considerar un tabú durant molts anys.  
Els periodistes Ferran Massamund i Anna Saëd,  
tots dos fills de la Granja, ens traslladaran als anys 30  
a través del seu records i dels seus familiars.  
Per començar el relat d'avui, ens hem de situar a l'abril de 1934.

## [Transcript] Crims / Les cinc morts de la Granja d'Escarp

Falten només 6 mesos perquè el president Lluís Companys, des del balcó de la Generalitat, proclam il estat català dins la República Federal Espanyola, un gest que acabarà amb l'empresonament dels membres del govern i de molts altres catalans.

1934, fa 89 anys.

Parlen dels protagonistes Lúdia Uriol, sisplau.

La família castelló mariner viu a la Granja d'Escarp.

La Dolores Cuit és la jove que s'acaba de casar amb la reu de la família, el Constantino.

Ella és pagès i treballa a les seves pròpies terres.

Ella també és filla del poble.

I acaba de tornar després d'haver-se passat una temporada servint a casa d'un metge a Car de Déu.

El matrimoni viu a casa de la Teresa, la mare del Constantino, al carrer diputat Macià.

La dona és viduam.

El 2 d'abril de 1934, la Teresa Mariné

mor amb símptomes del que sembla una gastroenteritis aguda.

La dona ja té una edat i ningú se n'estranyi, ni el metge ni la gent del poble.

Al cap d'uns mesos, pels vols de novembre,

la Dolores, la jove, dona allum un nen.

Però l'alegria dura poc a casa dels castelló.

El febrer de 1935,

quasi un any després de la mort de la Teresa,

els crits de la Dolores posen tot el poble en alerta.

Sentim la periodista del Segre

i veïna de la Granja d'Escarp Anna Saëd.

Lavors, un dia, quan feia 11 mesos,

que havia mort la sogra 10, 11 mesos, no feia ni un any,

un dia ella va sortir al carrer i va cridar a tothom

i va dir Constantino, que era el seu home.

Constantino no ha tornat.

Com sa mare, segur que li ha passat alguna cosa, com sa mare.

De seguida envien el Sereno a buscar-lo.

Segons algunes versions, el troben ja mort al camp.

Segons unes altres, trigue uns dies a morir.

El que sí que sabem segur és que el Constantino mor el 24 de febrer de 1935.

Segons el record del meu padri, per exemple,

el tal Constantino va arribar al poble i va tornar a viure.

Però malalt.

I va morir després.

Per exemple, que el meu padri, ell vivia davant per davant,

## [Transcript] Crims / Les cinc morts de la Granja d'Escarp

el meu padri era del 1900 i llavors ja era una persona adulta.  
Ell sempre m'ho havia explicat així.  
Constantino, en 28 anys, si no recordo malament què tenia,  
doncs mort.  
I doncs la gent sí que va dir quina mala sort.  
Primer sa mare, ara ell, quina mala sort, aquesta família.  
Clar, la mare no hi troba mai l'edat,  
però en tot cas, diguéssim, era una senyora gran  
i no va despertar cap tipó de sospita.  
L'home ja va ser, com de dir, potser aquesta família,  
que tenen algun problema, perquè ara mort ell, etcètera, etcètera.  
La Dolores, Ja Vídua, es queda amb els mòbles de la seva difunta sogra  
i es trasllada amb el seu fill d'un any a casa dels pares,  
al carrer del Sequer.  
El 16 d'abril, quasi dos mesos després de la mort del Constantino,  
la Dolores fa una visita a la seva cunyada, Maria,  
per saldar un deute pendent.  
La Maria Castelló fa temps que reclama a la família de la Dolores  
l'adot matrimonial, que encara no han pagat.  
Sentim ara el Ferran Massamund, gran joli de neixement  
que coneix ve la història. Més endavant sabreu per què.  
Ell es negava i el cap d'un temps finalment va accedir.  
Va anar a casa de la Maria, de la germana del Constantino,  
presumptament a pagar-li l'adot.  
La Maria està preparant mostillo,  
un dolç típic de la regió que es fa amb aigua mel.  
Comente a la Dolores que ha de sortir a fer uns encàrrecs  
i la seva cunyada s'ofereix a vigilar-li el foc.  
Aquella mateixa tarda, la Maria es comença a trobar malament.  
Té mal de panxa, vòmits i diarrea.  
Al cap de dos dies, el marit de la Maria, que es diu Ray Mundo,  
també s'ha d'aficar el llit amb els mateixos símptomes.  
Els va visitar el metge del poble. El doctor li fa mala espina.  
Té dubtes que sigui una gastroenteritis comuna.  
Per si de cas, consulta el director de l'Hospital Provincial de Lleida.  
Tots dos sospiten que podria ser un enverinament.  
I quan tots dos estan d'acord,  
aquell mateix dia es presenta la denúncia al jutjat d'instrucció  
que immediatament s'ha traslladat en comissió judicial  
al poble de la Granja d'Escarp,  
per a fer les pesquises adients.  
Aquesta que heu sentit és l'Arxivera Chus Llaveró,  
de l'Arxiu Històric de Lleida.  
Ella té accés al somari del cas i també ens explicarà alguns detalls.

Per què els metges sospiten que podria ser un enverinament?  
En aquesta època hi ha un producte químic que està a l'abast de tothom  
perquè es pot aconseguir a qualsevol farmàcia,  
l'Arseniat de Sosa, popularment conegut com a Matarrates.  
El doctor Forenci Narcís Berdalet ens explica com funciona aquest verí.  
Aquest tipus de...  
de substància tòxica, molt tòxica, molt veranosa,  
d'on simptomatologia del cos, general,  
hi ha una simptomatologia clínica,  
de bònics, de diarrees, de inflamació intestinal sabera,  
també afecta el cord amb barrímies,  
bradi càrdies, insuficiència cardíaca,  
i també la nefritis, s'inflama el rotlló,  
pot haver-hi hematòria,  
és a dir, una simptomatologia molt general,  
que inclús es pot confondre en una infecció intestinal  
de sabera important i provocar l'amor.  
El 21 d'abril a la tarda, 5 dies després que la Maria embalaltís,  
es constitueix la Comissió Judicial  
que va fins a la Granja d'Escar per començar una investigació.  
Aquella mateixa nit, la Maria mor.  
Els veïns es comencen a posar nerviosos.  
Però sobretot el que va xecar sospites és que...  
que el seu home, mentre ella moria,  
està bé Raymundo Guiu, doncs està bé fatal.  
També presentava uns símptomes d'una gastroenteritis molt bèstia,  
i el seu fill doncs també.  
Llavors, això sí que va començar a preocupar  
a la gent de la Granja.  
El seu fill és un nadó, ja veureu què passa després.  
Com que encara no hi ha res segur,  
els primers informes mèdics parlen d'una gastroenteritis epidèmica.  
Alguns mitjans es comencen a interessar  
el que està passant a la Granja d'Escar.  
Inclus van entrar al poble en una mena de pànic.  
És d'ella que la gent,  
per a que l'aigua estigués freda,  
la guardaven en jarros a les entrades de casa,  
doncs van començar a retirar totes les aigües de les entrades.  
És a dir, la gent va començar a adoptar precaucions  
per si hi havia algú que tirava bé enverir,  
o si això venia d'aigua, com que no sabia quin era l'origen,  
el poble sí que es va començar a preocupar.  
Ara mateix hi ha dues morts sospitoses,

la del Constantino i la Maria,  
i dos malalts, el Raimundo i el seu fill,  
que encara no té l'any, amb els mateixos símptomes que els dos difunts.  
També havia mort la mare del Constantino, però era gran  
i no havia xecat sospites.  
La Guàrdia Civil comença oficialment la investigació.  
Estan un dia i mig fent interrogatoris  
a totes les persones que han envoltat a la família,  
i evidentment entre tota aquesta gent  
el que fan és també interrogar a l'adolesc oir.  
Però l'adolesc és negue a parlar amb ningú.  
Està tancada a casa als pares que xansa de forts mals de panxa.  
El metge del poble li fa una exploració  
i arriba a la conclusió que no pateix cap malaltia ni intoxicació.  
Quan els membres de la comissió aconseguixen parlar amb ella,  
assegura que està molt compungida per tot el que està passant.  
Tres dies després de la mort de la Maria, més morts s'exegen al poble.  
Així ho publica la vanguardia.  
El domingo último falleció la vecina Maria Castelló Mariné  
de 24 años de edad, casada,  
la cual, según se ha podido entrever por consultas  
que con anterioridad tuvieron varios facultativos,  
presentaba síntomas de intoxicación.  
Ayer falleció el esposo de la misma,  
llamado Raimundo Guiu, de 29 años, por idéntica causa.  
Esta madrugada ha fallecido el hijo del matrimonio, José Guiu Castelló.  
Se ha practicado la autopsia a los cadáveres de los dos primeros,  
habiendo sido remitidos al laboratorio de medicina legal de Barcelona,  
las vísceras para su análisis.  
La Maria, el Raimundo y el petit José  
han mort en pocs dies de diferencia.  
La casa on vivien és, precisament,  
la casa on es va criar la periodista Anna Saef.  
De fet, on van morir aquesta pobra gent està intacte,  
perquè és un pis que nosaltres sempre li hem dit el pis de baix,  
i són com unes golfers, diguéssim allà.  
Sempre hi hem tingut mal endresos quan nosaltres eren petits,  
on quedàvem amb els amics,  
com el que els americans diuen a la cova, de fer...  
Per nosaltres era això, el pis de baix.  
Vam saber posteriorment que allà hi havia una història tràgica,  
i llavors va canviar la nostra relació amb el pis de baix.  
Aquest pis de baix es troba al carrer Sant Jaume.  
En realitat es tracta d'una casa amb dos habitatges independents

connectats per la mateixa escala.

La família de l'Anna sempre ha viscut el de dalt,  
i com que al de sota no hi ha viscut mai ningú,  
dançar d'aquelles morts s'ha quedat aturat en el temps.

Tornem a l'any 35.

Els veïns estan consternats per totes aquestes morts de persones tan joves.

Hi ha de seguida moltes mirades,  
tothom més o menys apunten cap a la dolores.

Hi ha una persona que ha quedat supervivent d'aquella unitat familiar,  
i tothom apunta a ella.

Llavors sí que hi ha manifestacions davant de la casa de la dolores  
i de la seva família, de la Pilar,  
perquè quan passa això, ella es tanqui amb els seus pares  
i els seus germans, es tanqui allà dins,  
també simule, està malalta, però el poble sembla tenir-ho clar,  
i ella amb manifestacions davant de casa seva,  
crepant-la, demanant-m'hi imaginis responsabilitats.

La Pilar que es mente el periodista  
és la mare de la dolores que intenta defensar la seva filla.

La declaració de Pilar és, en un primer moment,  
a favor de la seva filla, defensant-la,  
que apunta que havia estat maltractada per la seva sobra i el seu home,  
i que en realitat no havia estat molt feliç en el matrimoni,  
però que ja sempre havia estat una bona noia.

Els biletants continuen creient que darrere aquests morts  
hi ha la mà de la dolores.

Què té aquesta noia de particular,  
a més de ser el nexa de les darreres morts de la família Castelló Mariner?

La Dolores Cuit és una noia de 21 anys baixeta,  
de cabells negres, barbet enfonsada i naixat.

Els veïns comenten que és una dona força graciada,  
però una mica estranya i amb mal caràcter.

Us expliquem un altre detall curiós de la Dolores.

En cap moment ha portat dol,  
ni després de la mort de la seva sogra, ni després de la del seu marit.

Ara mateix, continua tancada a casa dels pares.

La nit del 25 d'abril, un dia després de la darrera de funció,  
la del nebot de la Dolores, de només 11 mesos d'edat,  
la noia té una discussió amb la seva mare,  
que serà el desencadenant de la primera detenció.

Ens ho expliquen l'Anna i el Ferran.

Dolores, el que fa és quan li confesse la seva mare,  
perquè ja veu, se sent una mica corralada,  
perquè evidentment és la sospitosa número 1,

i se senta corralada i li diu, els he matat jo,  
però jo tinc un fill,  
inculpa a tu, que, com que ets gran i no et passarà res,  
i així jo em quedo cuidant el fill.  
Però, clar, la seva mare no vol.  
I el diré que no és sempre...  
Això, clar, només es tenen elles dos de testimoni,  
i sempre es van contra dir l'una a l'altra.  
Trairé la versió d'una contra la versió d'altra.  
Llavors, la seva mare es negueix en rodó,  
hi ha una lluita entre elles dos,  
es parla que la va intentar,  
la Dolores es fixi en un cinturó a la seva mare,  
ella se'n va poder desferir com va poder,  
i ja immediatament se'n va anar a les autoritats  
a denunciar la seva filla i dir que la seva filla havia declarat  
i havia reconegut que havia estat l'autora material  
dels 5 assassinats.  
L'endemà a 26 d'abril,  
la Comissió Judicial, que investiga els fets,  
decideix desenterrar els cossos del Constantino  
i de sa mare, de la Teresa, el marit i la sogra de la Dolores,  
per comprovar si també haurien pogut ser víctimes del mateix verí.  
Comencen les exhumacions.  
El poble no sabia vist mai una cosa igual  
i està tothom plantat a les portes del cementiri.  
Vaig parlar amb una senyora  
que en aquell moment era una nena  
i que li va quedar la imatge impactada.  
Ella explicava que van venir metges de fora del poble,  
metges foresters, com deien ells,  
i que es van tancar el cementiri,  
i que tots els nens, entre ells i ella,  
es pujaven a la tàpia per intentar mirar el que està bé passant  
i el que veien, com desenterraven cossos  
com ells obrien allà.  
M'han practicat l'autòpsia al mateix cementiri  
i m'imagino que seria de dia,  
perquè la canalla, els nens, tot el poble,  
està bé expectant el cementiri.  
Les sospites dels metges es confirmen.  
Que hi veuen, que estan tan segurs  
que mare i fill van morir enverinats en matarrates.  
Sents dubte que el metge forense d'aquella època,

recordo i recalco a principis del segle,  
de la sospita de l'autòpsia macoscòpica,  
és a dir, per sempre, observació,  
un gran component informatori intestinal i de reunions,  
però el que significaria en l'aprella i gestiu  
és a dir, d'ells i estómac,  
a part de la congestió també un síndrome amorràgic.  
Han contingut de sang, síndrome amorràgic,  
de fet, és com aquest derivat d'arcènic,  
que es fan servir com a matarrates,  
de molts ratges, digestives massives.  
Però ara això és un dels datos que hi hauria  
que tenien compte des del començament  
de la visualització del món.  
Segons Bardalet, l'Arsenyat de Sosa  
és un producte inodor i incipit  
que es pot barrejar fàcilment amb el menjar  
i passa desapercbut.  
A més, és un verí d'actuació lenta  
i la dosi isletal pot variar segons cada individu.  
Això explica per què en uns va trigar més  
a fer efecte que en els altres.  
Pel que fa al nadó, l'última a morir,  
perenia el llet de la seva mare  
i es va enverinar a través del pit.  
Acabada l'exhumació, els habitants s'alcen a crits  
al carrer del sequer davant de la casa dels pares de la Dolores.  
Tot el poble la vol linxar, la gent està molt enfadada  
i això també és una escena que a mi sempre me l'han explicat així,  
que és que ella surt amb unes versions ho fa des de casa seu  
i amb unes altres des de l'Ajuntament.  
Però sempre és la mateixa història.  
Ella treu un mocador de butxaca, un mocador blanc, net.  
L'estén a l'aire així i diu,  
veieu aquest mocador, veieu el blanc que està, veieu el net,  
doncs així tinc la consciència.  
I tota una poca vergonya i coses pitjors.  
Segons algunes versions l'han arribar  
la disfressen de Guàrdia Civil per poder-se l'emportar,  
perquè no veuen clar com treure-la d'aquella plaça  
que està plena de gent que li vol fer mal.  
El vespre del 26 d'abril, quan només fa deu dies  
que la seva cunyada va començar a trobar-se malament,  
la Dolores Coït és detinguda per la Guàrdia Civil



i traslladada a la presó provincial de Lleida.  
Tots els mitjans de comunicació de l'època s'enfan ressó  
i comencen a interessar-se per la figura de la suposada enverinadora.  
Hem dramatitzat algunes de les declaracions  
que la Dolores fa per a la publicació crònica,  
quan encara no fan ni un mes que està detinguda.  
Estàvem reganyant-ho tots.  
La que se cargava a l'esculpa era jo, però tots veleàvamos.  
Jo crec que qui em matò a mi suigre, foi mi marido,  
però jo no fui.  
La tia no es tratava molt mal, molt malament.  
No, no, no es queria, no.  
Havia hecho pasos para echarnos de casa  
porque teníamos que irnos, se murió ella.  
Mi marido me mandó a comprar veneno para matar a las ratas,  
una onza y media que partí con mi cuñada María.  
Constantino me dijo,  
échamelo en la cesta, que me lo llevaré al campo.  
Se lo puse en la cesta con la comida,  
un pan con una sardina y un altre pan.  
Por sí tenía... me esgana.  
No, no, yo no sé.  
El papel se debió romper y el veneno se mezclaría con la comida.  
Hi ha un sentit que parla amb una bonica barreja  
de català i castellà, un fet habitual a la zona.  
Quan fa un mes que la Dolores es troba en presó provisional,  
la Guàrdia Civil torna al poble per fer una segona detenció.  
Ella denuncia que, des que està a presó,  
que no veu el nadó, que no veu el seu fill,  
que no té diners, que no li passen, que no la van a veure,  
que comença a queixar-se de tot.  
I, bueno, per no estar sola, per més motius,  
per tot això, ella decideix fer una nova declaració,  
i en aquesta nova declaració,  
inculpe també a la seva mare, com a cómplice.  
Ella el que diu és que no ho va fer sola,  
sinó que hi havia una mena al darrere, que era la de la seva mare, la Pilar.  
El 25 de maig de 1935 es repeteix la cena de fa un mes.  
Els veïns s'amotinen i els agents de la Guàrdia Civil  
han de tornar a intervenir per protegir la detinguda.  
Se l'emporten acusada de ser la inductora dels enverinaments  
i la fiquen també a la presó de lleida.  
A la Dolores li donen el seu fill de mesos.  
Feia dies que reclamava que li deixéssim tenir per poder-lo alletar.

L'endemà a l'avant-guardia publica aquest article.  
Este mediodia, en granja de escarpe,  
es veu que moltes persones han expost que, si bien se hallaban satisfechas  
por haberse procedido a la detención de Pilar Vallès,  
a la cual, des del primer día, consideraban implicada en los crímenes,  
piensan dirigirse al ayuntamiento,  
pidiendo sean expulsados del pueblo todos los familiares de la envenenadora.  
Dit i fet, la família Coït Vallès ha d'abandonar la granja.  
D'altra banda, a la Dolores no li han deixat tenir el fill a la presó gaire dies.  
El 31 de maig, el nen ingressa a la casa de la maternitat de lleida  
per ordre judicial.  
Allà morirà per causes desconegudes als 18 mesos d'edat,  
just 12 dies abans que comenci el judici contra la seva mare i la seva àvia.  
La Dolores i la Pilar s'han passat gairebé un any en presó provisional.  
Durant aquest temps, la Dolores s'ha convertit en tot un fenomen mediàtic.  
Fins i tot s'ha guanyat el seu propi àlies.  
Segons una crònica de l'època,  
era molt guapa i tenia la nariz molt breve.  
I a partir d'aquí, amb alguna crònica hi posa xata,  
i a partir de llavors ja li diuen chatola.  
Però avui que és un sobrenom carcelari de la premsa de l'època.  
La Dolores troba la manera de treure profit de l'atenció que ha despertat els mitjans.  
Tenia sarcasme i va haver publicacions que es van atencar a la presó de Jaida,  
fer-li reportatges i entrevistes i fotografies,  
i ella es maquillava per a l'ocasió,  
apareix guapa, apareix tota radiant,  
com si d'una estrella de Hollywood extractés,  
i conscient d'aquest magnetisme que tenia amb la premsa,  
doncs els utilitza, els manipula el seu interès.  
No només els manipula, sinó que els demana diners a canvi d'autògrafs i exclusives.  
Tant aviat, sin culpa de tot, com negue haver-ho fet.  
Escolta'm una dramatització sobre el que respon a una periodista de l'Al interna,  
un setmanari de reportatges de l'època,  
quan li pregunta per què va voler fer mal al seu marit.  
Me trataba mal, me pegaba mucho, ni él ni su familia me querían.  
Era yo la por qué de la casa.  
Un día me dijo mi madre,  
nena, con estos polvos que echas en la comida del marit,  
le pondrás enfermo.  
Tú le cuidarás y el hombre y los suyos verán que sirves para mujer de tu casa  
y te querrán entonces.  
Por eso lo hice.  
La Dolores explique al periodista que no es va adonar  
que la seva mare l'havia enganyat perquè cometés els assassinats

fins la nit després de la mort del Nadó.  
El que tirió Vara és una recreació de la conversa que diu que van tenir.  
Escoteu, mare.  
Yo eché los polvos, pero no sabía que mataban, y usted sí.  
Cúlpele usted y me salvaré a mí.  
Si no quiere usted, diremos la verdad a la justicia y las dos purgaremos.  
Calla, podrida maldita. Tú lo has hecho y tú lo pagarás, criminala.  
Quise ahogarla.  
Después me eché a llorar.  
I mentre la Dolores es va fent famosa entre reixes,  
el poble ja ha convertit la seva història en una cançó popular.  
La sentiréu en la veu de dues veïnes que la van entonar de nou al 2007  
per a un capítol del programa,  
la zona fosca de TV3 anomenat Matarrates.  
El 2 d'abril comença el judici a la Dolores Coït  
i la Pilar Vallès davant d'un jurat popular.  
La primera sessió genera moltíssima expectació.  
Periodistes, familiars, habitants de la comarca i curiosos  
s'amuntegen a les portes de l'Audiència Provincial de Lleida.  
Tothom espera l'arribada de la protagonista.  
A les tres primeres, ella ho viu o la sensació que dona,  
com que és el gran aconteciment.  
Ella és el centre d'atenció d'un judici que era superesperat,  
molt mediatitzat,  
amb molts mitjans traient fotografies i proves gràfics,  
documents gràfics del moment.  
Hi ha, inclús, família de...  
gent del poble, família de les víctimes que estan allà,  
a fora, el judici fent cua per entrar,  
amb cara d'estar-ho passant malament.  
És a dir, hi ha moltes ganes de rebenjar cap a la Dolores.  
I, de cop i volta, quan comença el judici,  
ella canvia radicalment, es fa ones, així, es pentina,  
el que ara coneixem com a estil anys 30,  
es treu el mocador del cap, és de pila i les selles,  
porta una roba molt més sofisticada,  
i viu el seu moment de glòria.  
Comença a sentir-se molt còmoda amb què li facin entrevistes,  
ja s'ha convertit en la xatola,  
i, clar, la gent del poble, que molts van al judici,  
el que no entenen és com ella, diguéssim,  
m'ha tingut tant pocs remordiments.  
O sigui, en cap moment hi ha cap tipus de compassió  
cap a les víctimes, ni res,

sinó que ella, doncs, jugue tota l'estona  
i canvie versions constantment.  
Això és un altre de les coses que fa que sigui molt difícil  
de quadrar, perquè ella dona versions contradictòries  
que no es dona.  
El cap de poc d'haver començat la vista,  
l'hauran d'aturar a petició de la xatola.  
El poc de començar el judici, ella diu,  
se'n trobar-se malament, fa com a que és desmaye,  
l'han de traure de la sala,  
perquè això li agafa una mena d'indisposició,  
i llavors, quan torna a entrar,  
demana fer la declaració sentada en una butaca,  
i li posen aquesta butaca, i a partir d'allí, ella,  
es veu que sumeix tot el que havia fet amb naturalitat,  
i com sentim ser molt còmode en el paper.  
La Dolores exculpe la seva mare  
i declara que va actuar pel seu compte,  
però l'endemà se'n desdiu i assegura  
que només és responsable de dues de les morts.  
Aquesta és la crònica que em publique la vanguardia.  
En las declaraciones prestadas ante el fiscal,  
Dolores Coït solamente se declara autora  
de la muerte de su marido, Constantino Castelló,  
y su cuñada, María Castelló,  
negando la participación en las muertes de su suegra,  
Teresa Mariné, y su cuñado, Raimundo Guiu,  
negando también la muerte de su sobrino.  
L'acusada canvia tan de versió  
que no hi ha manera de traure'n l'entrellat.  
Quan li pregunten pel mòbil del crim,  
la Dolores respon que la seva intenció  
era fer que la seva família em malaltís  
per poder-la cuidar i conquerir la seva estima i reconeixement.  
De fet, actualment hi ha d'escrit un transtorn mental  
que es coneix com la síndrome de Montxaus en perpòders,  
que consisteix a causar les ions o fer malaltia algú intencionadament,  
per tal que l'afectat tingui dependència del seu cuidador,  
és a dir, de la persona que pateix la síndrome.  
Quan es jutgen les morts de la granja d'escarp,  
encara falten més de 20 anys  
perquè un pediatre britànic tipifiqui aquest transtorn.  
I, a més, els pèrits determinen que la Dolores  
és una persona normal,

però amb un lleuger retard, fruit de la manca d'educació.  
Agafant-se aquest argument,  
els advocats de la defensa demanen que se l'interni en un sanatori mental  
i també un ajornament del judici.  
I la Pilar, quina és la seva postura durant el judici  
i quina mena de relació té amb la seva filla?  
Que sempre és de clara i innocent, tot i que les seves respostes  
tampoc estan lliures de contradiccions.  
És una relació molt tòxica.  
Ara en diríem una relació molt tòxica,  
diguéssim, és o van a una, a un temps,  
després una s'ha de denunciar a l'altra, s'acusen,  
i no cabes de treure l'entrellat de si han sigut còmplices,  
o la pobra dona gran no tenia res a veure  
i simplement va tenir mala sort.  
A mi els testimonis de l'època  
parlen de la Pilar com una dona callada, discreta,  
tranquil·la i gens violenta,  
una dona que no ho podia haver fet allò de cap manera,  
que tothom...  
la gent de la generació que va començar de quan va passar els fets,  
tothom té clar que ho va fer la Dolores i que la Marero.  
Rellegint els documents de l'època,  
per xivera, xus, llavero,  
troba declaracions d'alguns testimonis que perjudicaran la Pilar.  
Quan va morir la sogra,  
la Dolores va ser la responsable de portals com des de la família,  
però es veu que no se'n sortia gaire bé.  
Quan la sogra es va morir,  
ella sabia d'ocupar de portar l'economia de la casa,  
però la seva incapacitat era manifesta,  
i de fet així ho diuen alguns dels testimonis.  
I el marit li va retirar l'accés als diners,  
i això va provocar moltes discussions en el matrimoni,  
que ja no era gaire ben avingut,  
i la Pilar, la mare de la Dolores,  
que se va posar una mica recriminant-li al Constantí,  
al Constantino,  
que no tractava prou bé a la seva filla i que això ho pagaria.  
Aquestes paraules,  
que no han perdut els testimonis,  
acabaran fent molt de mal a la Pilar.  
Mentre tant la Dolores segueix donant exclusives des de la presó,  
un mes després que se jornés al judici,

el periodista de la Linterna torna a entrevistar-la,  
i li pregunta per la seva mare.  
Pobra mare meva,  
jo la cosé perquè me la consejo una companyera de càrcel  
a la que conté mi desesperació  
quan no me mandava ropa ni dinero.  
No, no hay ninguna prueba contra ella, ni una sola.  
Yo soy la única culpable de las cuatro muertes.  
Díganlo, díganlo por todas partes.  
De las cuatro muertes, dice usted, Dolores?  
De las cinco, ¿no son cinco?  
No, cuatro. Las mías.  
Las de mi suegra, la hizo Constantino, mi marido.  
A mí que igual me irá a declarar una más que una menos.  
El judici repren l'U de juliol del 36,  
tres mesos després de la primera vista.  
Ara l'actitud de l'acusada ha canviat.  
Té un altre caire, té un altre talent.  
Es veu que ella és més escarpa,  
ja més agressiva, més violenta.  
Suposo que més reàcia també a acceptar el que havia fet,  
i és allí quan...  
inculpem més insistència a la seva mare.  
La Dolores torna a culpar la Pilar.  
El jurat no ho té fàcil amb tantes versions.  
Tampoc hi ha manera d'aclarir qui n'hauria estat el mòbil.  
Una hipòtesi que corria era que els hagués matat  
per una herència d'unes 5.000 pessetes.  
Era una quantitat que no tenia sentit,  
que és mateixa amb algú.  
No hi havia una herència prou substancial,  
com perquè et surtis a contes  
i es pot dir així, eliminar a cinc persones.  
Jo més aviat veig que era una dona molt angelosida.  
Els cunyats els anaven millor les coses.  
La casa on viuen els meus pares ara és una casa normal,  
però en aquell moment era una casa gran,  
molt superior a la que ella havia viscut,  
que tan desoltera com després de casada.  
Jo crec que ella tenia gelos,  
de veure que els anaven més bé les coses.  
El 3 de juliol de 1936,  
el jurat erretiria de liberar a les 11 del matí.  
Un hora i mitja després, les acusades ja saben la seva sentència.

Dolores Coït i Pilar Vallès  
són condemnades a 30 anys de presó cadascuna.  
La primera com a autora material dels cinc assassinats  
i la segona com a encobridora.  
Escolta'm com ho descriu l'abanguardi en aquell moment.  
Una vez leí de la sentencia,  
que había sido recibida con emoción por todos los asistentes a la vista,  
se advierte que la Pilar Vallès  
estaba pesadumbrada y prójima a llorar.  
En contra de esta actitud, la Dolores Coït  
no demuestra ninguna emoción en su rostro.  
Totes dues van a la presó de Lleida, però per poc temps,  
14 dies després, esclate la guerra.  
Amb l'alçament militar sobren les portes de les presons  
per fer lloc als presos polítics.  
Tots els reclusos comuns de la presó de Lleida  
són posats automàticament en llibertat,  
per la concepció de les dues enverinadores,  
que són traslladades a la model de Barcelona.  
Tampoc si estaran gaire dies,  
la Dolores i la Pilar passaran els 3 anys de guerra en llibertat.  
Abans de continuar, tirem anixen rere  
per escoltar un detall important que pels veïns del poble  
podria explicar l'actitud de la Dolores.  
Segons l'Anna i el Ferran, just abans dels fets que us hem relatat,  
va haver-hi un punt d'inflexió a la seva vida.  
En aquest capítol us hem dit que abans de casar-se amb el Constantino,  
la Dolores va viure en temps lluny del poble.  
Hi havia un metge a la granja d'origen canari,  
que es deia Doctor Jaén.  
El Doctor Jaén la tenia a casa com a noia d'assistència.  
Després aquest home el destinen a Cardedeu i ella va amb ell.  
I jo crec que aquí el meu dubte és si ella es munta una pel·lícula,  
o bé el metge tenia una relació amb ella.  
Això ho desconec.  
Però jo crec que ella es va fer a la idea que se n'anava  
per ser legítima o il·legítima,  
però per ser parella d'un metge.  
Amb aquell moment sempre parlàriem de senyor metge,  
i era com una autoritat, una persona que estava molt per sobre,  
diguéssim, era com un llinatge diferent.  
La Dolores es va estar un temps vivint i treballant a casa del metge,  
fins que aquest home es va casar.  
Segons algunes versions se'n van a Canàries,

segons unes altres a Barcelona.  
La qüestió és que la Dolores va haver de tornar a la granja.  
Suposo que per ella això va ser molt dur.  
És a dir, ella havia sortit d'una casa bastant pobra,  
encara està en peu la casa on vivia ella,  
i encara era un temps en què totes les cases tenien moltes mancances,  
però és obvi que és una casa molt petita, molt pobra.  
Ni tan sols tenies pa i per entrar animals,  
que en aquell moment eren els cotxes d'ara.  
Diguéssim, si no tens ni mula, és que ets realment molt pobre.  
I jo crec que per ella va ser tornar molt enrere.  
Segons els testimonis dels veïns que la van tractar,  
va tornar desconeguda.  
Allí no sabem què va passar.  
Si va estar un any o dos, no se sap ben bé el que,  
però està clar que quan torne, torne diferent.  
Torne canviada.  
Ja de seguida és cas en Constantino,  
i de seguida està embarassada.  
El dubte és tant si està embarassada abans o després de Constantino.  
I a mi em sembla que la peça clau és aquesta.  
És per què ella se l'emporte el metge i per què la torne.  
Alguna cosa passa a Cardedeu o a Barcelona.  
Crec que primer van a Cardedeu i després a Barcelona o al revés.  
Però alguna cosa passa i ella torne diferent, diguéssim.  
You wanted darker.  
Grims.  
El relat dels moments foscos de la nostra societat.  
In any, in any, I'm ready, my lord.  
En Carles Porta.  
Tornem als anys de la Guerra Civil.  
La mare de la Dolores se n'ha anat a viure amb els seus familiars,  
que van haver de marxar del poble  
i es van instal·lar en una partida d'almenar.  
La filla se n'ha anat sola cap a Barcelona.  
Passe la guerra i les tornen a restar.  
L'1 d'abril del 1939 s'acaba la guerra  
i el 30 de novembre són detingudes a instàncies  
de l'advocat dels guiu familiars de les víctimes.  
Denuncien que les dues estan en llibertat i que no han complert condemna.  
El 5 de desembre, mare i filla es troben a la presó de Lleida.  
Aquest cop s'hi estaran més temps.  
Gràcies a un altre fragment del programa a la zona fosca,  
podem sentir el testimoni d'una dona que es diu Ana Maria.



La seva mare era l'única aseladora  
de la secció de dones de la presó de Lleida  
i la Ana Maria hi anava de vegades.  
Era una persona dintre de la presó que no anava cap mal de cap,  
al contrari, fer-ho allargar les altres, netejar, que era molt neta.  
La seva mare, sinemàrgo, era molt callada.  
Teníem que les dones semblava que estava amargada.  
A vegades li deien la meva mare.  
A lo mejor no ha sido ella.  
Sí que havia sigut ella, perquè, a més, ella li deia la meva mare.  
Jo no mataria a nadie en el mundo más,  
sola y a mi familia otra vez lo volvería a hacer.  
Quan encara no porten ni set anys tancades a Lleida,  
la Dolores i la Pilar són traslladades  
a la Prisión Central de Mujeres de Amore Vieta, a Viscaya,  
per complir la resta de la condemna.  
Gràcies al seu bon comportament,  
la Dolores opté la llibertat al març de 1959,  
quasi un any després que sa mare, que ens surta el juny del 58.  
La Dolores ha complert 23 anys de presó i la Pilar 22.  
La Pilar s'instala amb el que li queda de família,  
el Macellas, una altra població de la comarca del Segrià.  
Per la seva banda, la Dolores refala la seva vida a Madrid.  
Es casa amb un home 15 o 16 anys més jove que ella.  
Els estius va veure la família al Macellas  
i intenta mantenir la relació amb el seu nebot,  
un personatge clau per a la recuperació d'aquesta història.  
Per explicar-vos per què hem de fer un sal en el temps.  
Fem un sal fins al 2010.  
Ja han passat 75 anys des dels assassinats  
i el Ferran Massamun, el periodista que ens ha acompanyat  
durant el relat, s'ha decidit a rodar un documental titulat  
Díaz Negros sobre els fets que us acabem d'enarrar.  
Aquesta és una història que jo, des de ben petit,  
sempre havia escoltat a casa, sempre apareixia d'una manera o d'altra  
a les sobretables amb els padrins, amb els avis.  
El que m'intrigava d'aquesta història  
és que mai t'acabaven d'explicar què havia passat.  
Fins que un dia un visitant  
va trucar a la casa de la granja d'Escarp on vivien.  
El cognom del Ferran Massamun és originari de la granja d'Escarp,  
però al Macellas, aquella població on es va traslladar  
i quedava de la família Coït també hi viu en uns quants Massamun.  
Al cap d'un temps i de forma molt casual

un d'aquests Massamun del Macellas es va presentar el meu pare,  
el meu pare és metge, i es va venir a visitar.  
I aquest senyor es va presentar com un cosí.  
Li va dir que som cosins, que som família, aquests del Macellas.  
Sí, sempre ens havien preguntat  
per què hi havia gent al Macellas de la família, que no sabíem.  
I aquest home li va explicar que ells eren originaris de la granja d'Escarp,  
però que havien anat a viure al Macellas  
perquè havien hagut de marxar del poble.  
I la sorpresa ve quan aquest home explica  
per què van haver d'abandonar casa seva.  
Bueno, a través d'aquest senyor, d'aquest cosí,  
resulta que ens comença a explicar coses,  
comença a parlar de la seva àvia, la seva padrina,  
era la Pilar Vallès, i que la seva tia, la seva tieta, era la Dolores.  
El Ferran acaba de conèixer el nebot de la Dolores,  
el Francisco Massamun Coït.  
Per tant, acaba de s'amentar que ell i la Dolores són parens polítics,  
i encara fa una altra trobada que el sorprèn.  
La xatola és vida.  
El Francisco li diu que està en una residència d'avis a Madrid,  
a 100 pozuelos.  
Vaig anar-la a veure en persona.  
Ah, bueno, la vam conèixer.  
Vaig ser dia que li fes una entrevista.  
Era més una entrevista més de caire.  
Li van vendre la moto com a que eren família,  
que volíem tenir algun document familiar,  
ella va accedir sense cap tipus de problema,  
i la vam gravar.  
Febrer del 2010.  
El dia de l'entrevista la Dolores té més de 95 anys.  
I això és el que respon quan li pregunten pel seu primer marit,  
que sentireu és la seva veu real.  
Era muy... trabajaba mucho.  
De día y de noche.  
Agua, arriba y de agua abajo, muy mucho.  
Y yo siempre decía, un día para caer en cero,  
y no tendrás ninguna.  
Quan li pregunten pel records que té de la guerra respon això.  
De la guerra ninguno, porque la guerra no se pasó.  
Está para la cárcel.  
En realidad no van així.  
Ja us hem explicat que la guerra la va passant llibertat,

però té molts anys i pot ser que la memòria li hagi jugat una mala passada.  
El que ja no sembla una mala passada de la memòria  
és el que respon quan li pregunten per què la van tancar a la presó.  
Porque una chica robó una cota.  
Y la descubrí.  
Y encima le castigaron a mí.  
Todo fue poco tiempo. Todo fue poco tiempo.  
Tenía que ir a redimir y enseguir a salir.  
Me va a semblar una persona amb un caràcter molt fort  
i inclús extraordinari, amb un magnetisme especial,  
però que sabia el que de ella i el que feia, segur.  
Estoy tranquila que no he dicho ningún daño, ni el otro.  
Atreviria a dir que pel que he vist del cas,  
pel que vaig poder tractar-la i pel que diu la família,  
sobretot política de Madrid,  
era una dona que va refer la seva vida a base de mentires.  
I a nosaltres ens anem a explicar unes quantes  
que estan a l'entrevista.  
L'entrevista és més llarga,  
però haurem d'esperar el documental del Ferran  
per poder-la sentir sencera.  
La Dolores també li parla de l'època que va viure a Cardedeu de jove  
i després a Madrid de Gran.  
I li remarque que són dos moments importants a la seva vida.  
Vull tant anys després ella mateixa seguia parlant de Cardedeu  
com una fita.  
La Dolores, una de les coses que em va cridar l'atenció de Gran,  
era que es volia com a dignificar.  
Era com si es volgués donar importància,  
no pel que havia fet,  
sinó per tot el contrari.  
Després d'aquesta trobada amb la xatola,  
el Ferran es fa el propòsit d'investigar el cas.  
Per això el juny del 2010 torna a Madrid.  
Quan vaig decidir fer el documental,  
vaig tornar un segon cop a la residència de la Dolores.  
Hi ha un equip professional, un equip de som,  
una fotografia...  
Ja me'l nebot.  
Volia rodar el que era el retrobament entre el nebot i la seva tieta.  
El Francisco Massamund fa uns 15 anys que no veu la Dolores.  
La dona es queixa que la família del seu marit difunt l'ha abduït.  
Segons el Francisco, no tot han estat desgràcies a la vida de la seva tieta.  
Em va explicar que li havia tocat la loteria a la Dolores,

un parell de cops, que hi jugava cada setmana,  
i que hi havia hagut dos cops en què li havia tocat  
i amb quantitats força importants.  
Estem parlant segons ell de 5, 6 milions de P7s de l'època.  
A més de la loteria, la Dolores tenia un pis en propietat  
al centre de Madrid.  
Escolta'm què més comente el nebot al Ferran.  
Ell li sabia molt greu que ho explicava, tenia la sensació  
que a la Dolores l'havien aïllat de la seva família.  
La Dolores va morir l'octubre del 2015 al 102 anys,  
en mig d'una disputa familiar per la seva herència.  
Si hem de jutjar per les seues pròpies paraules,  
va morir amb la consciència tranquil·la.  
No me refiento nada.  
Ara ja ningú parla d'uns fets que van fer que la gent de fora  
es referís a la granja com el poble del Berí.  
El temps s'ha encarregat d'anar esborrant el record d'aquella història.  
La Dolores, Nora, dona, cunyada i tieta de les 5 víctimes,  
no va tornar a aparèixer mai més per la granja d'escarp.  
Gràcies per escoltar-nos. Tornem tan aviat com puguem.  
Direcció artística Dolors Martínez.  
Direcció guió i presentació Carles Porta.  
Amb les veus de Catalunya Ràdio.  
Amb les veus de Catalunya Ràdio.